

СЕКЦІЯ 6 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338.48 (477)

Дубович І.А.
кандидат географічних наук,
доцент кафедри екологічної економіки
Національного лісотехнічного університету України

Сенета З.Я.
інженер кафедри екологічної економіки
Національного лісотехнічного університету України

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретико-методичні та практичні проблеми сільського зеленого туризму в Україні. Звернено увагу на проблемність трактування сутності термінів «сільський зелений туризм», «сільський туризм», «зелений туризм», «агротуризм», «екотуризм». Виявлено деякі проблемні моменти розвитку туристично-рекреаційної галузі сільського зеленого туризму в Україні. Проаналізовано основні проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем у цій сфері туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, сільський туризм, зелений туризм, екотуризм, агротуризм, компоненти сільського зеленого туризму.

Дубович І.А., Сенета З.Я. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены теоретико-методические и практические проблемы сельского зеленого туризма в Украине. Обращено внимание на проблему трактовки сущности терминов «сельский зеленый туризм», «сельский туризм», «зеленый туризм», «агротуризм», «экотуризм». Выявлены некоторые проблемные моменты развития туристско-рекреационной отрасли сельского зеленого туризма в Украине. Проанализированы основные проблемы и перспективы развития сельского зеленого туризма в Украине. Предложены пути решения существующих проблем в этой сфере туризма.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, сельский туризм, зеленый туризм, экотуризм, агротуризм, компоненты сельского зеленого туризма.

Dubovych I.A., Seneta Z.Ya. CURRENT THEORETICAL, METHODOLOGICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF RURAL GREEN TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article considers the theoretical, methodological and practical problems of rural green tourism in Ukraine. Attention is paid to problematic of the interpretation of terms "rural green tourism", "rural tourism", "green tourism", "agrotourism", "ecotourism". Some problems of development of tourist-recreational branch of rural green tourism in Ukraine are revealed. The main problems and prospects of development of rural green tourism in Ukraine are analyzed. The ways of solving existing problems in this sphere of tourism are offered.

Keywords: rural green tourism, rural tourism, green tourism, ecotourism, agritourism, components of rural green tourism.

Постановка проблеми. Сьогодні туризм відіграє важливу роль у формуванні економіки багатьох країн світу, а туристична діяльність на сучасному етапі розвитку суспільства стає однією з провідних та високоприбуткових галузей господарства. Останнім часом окрема форма туризму та проведення дозвілля все активніше починає розвиватись сільський зелений туризм, що є специфічною формою відпочинку, яка передбачає перебування туристів у сільській місцевості з розміщенням на відпочинок у будинку сільського господаря та включає в себе пішохідні та кінні прогулянки, екскурсії, полювання, риболовлю, ознайомлення з місцевим побутом, національною кухнею, фольклорною творчістю, традиціями проведення народних свят та унікальними особливостями відповідної місцевості. Саме тому вивчення сутності сільського зеленого туризму та виявлення практичних проблем, які потребують невідкладних заходів щодо їх вирішення, є актуальними завданнями, які потребують поглиблених наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі теоретико-методичні аспекти розвитку сільського

зеленого туризму та існуючі проблеми у цій сфері відображені у працях таких вітчизняних учених-економістів: Т.М. Булах, Ю.П. Грицько-Андрієш, В.Ф. Кицяка, І.В. Литвин, В.І. Лугового, Т.А. Пінчук, Х.М. Рихлицької, М.Й. Рутинського, Б.Л. Фіногеева.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, в опублікованих наукових працях, присвячених теоретико-методичним аспектам сільського зеленого туризму, недостатньо уваги приділено вивченню питань щодо трактування сутності поняття «сільський зелений туризм» та взаємозв'язку між окремими поняттями та категоріями сільського зеленого туризму. Поряд з існуванням низки важливих проблем у цій сфері запропоновано мало дієвих способів ефективного їх вирішення.

Мета статті полягає у теоретико-методичному вивченні сутності поняття «сільський зелений туризм», взаємозв'язку між окремими поняттями і категоріями у цій сфері, виявленні практичних проблем та дієвих способів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі сьогодні не існує однозначного під-

ходу щодо трактування сутності сільського зеленого туризму. Певні складнощі у тлумаченні сутності дефініцій «сільський туризм», «зелений туризм», «сільський зелений туризм», «агротуризм» та «екотуризм» зумовлені тим, що у різних нормативно-правових актах один і той же вид туризму подається по-різному.

В Україні існує проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» (від 16.11.2004 р.) [1]. Але до цього часу він ще не прийнятий. Згідно з проектом цього Закону, «сільський зелений туризм» – це відпочинковий вид сільського туризму, пов'язаний із перебуванням туристів у власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостевому) будинку або на території особистого селянського господарства. У цьому проекті також подано трактування понять «екотуризм» та «сільський туризм».

Екотуризм – це вид сільського туризму, що передбачає відвідування туристами територій, що мають культурологічну, природничу та етнографічну цінність [1].

Сільський туризм – це відпочинковий вид туризму, який передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (у селі) [1].

У проекті цього Закону також сформульовано принципи державної політики та організація туристичної діяльності у сфері сільського та сільського зеленого туризму, програми розвитку сільського туризму в Україні, визначено роль держави у розширенні та зміцненні міжнародного співробітництва у сфері сільського та сільського зеленого туризму.

Сьогодні досі не ратифіковано Закон України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність» (від 24.02.2009 р.) [2]. У цьому законопроекті визначено загальні правові, організаційні, соціально-економічні засади цього виду туризму та наведено трактування поняття «агротуризм».

Агротуризм – це вид туризму пізнавального й відпочинкового характеру, що пов'язаний із використанням майна особистих селянських господарств та передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості [2].

Поняття «агротуризм» ототожнюють часто з поняттям «сільський туризм». Між ними багато спільного. Дотримуючись міжнародної класифікації, знак рівності між цими термінами поставити не можна. Поняття «сільський туризм» змістовно ширше за поняття «агротуризм». Можна стверджувати, що агротуризм є найпоширенішою з усіх існуючих форм сільського зеленого туризму (особливо у країнах, де домінує фермерська організація агробізнесу).

Зелений туризм – це туристична діяльність на територіях природних ландшафтів (лугопарків, лісопарків, ботанічних садів, гідропарків) з елементами благоустрою, де існують відповідні умови для короткотривалого відпочинку, збирання ягід, грибів, лікарських рослин тощо [3, с. 9].

Зазначимо, що термін «сільський зелений туризм» був введений Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а суть його полягала не лише у проведенні відпочинку у сільській місцевості, а й у пізнанні, відновленні та збереженні природи.

Взаємозв'язок між окремими поняттями сфери сільського зеленого туризму наведено на рис. 1.

Як видно з рис. 1, сільський зелений туризм є ширшим поняттям, ніж зелений туризм та сільський туризм.

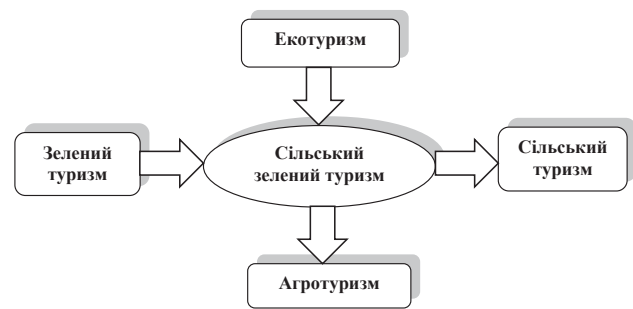

Рис. 1. Взаємозв'язок між окремими поняттями сфери сільського зеленого туризму [4, с. 82]

ський туризм. Екотуризм та агротуризм є вузькими поняттями, оскільки включають тільки одну зі сфер туризму, а саме: відпочинок у сільській місцевості або активний відпочинок із метою збереження та відновлення природи [4, с. 83].

У наш час є різні підходи щодо тлумачення понять «сільський туризм» та «сільський зелений туризм».

Т.А. Пінчук вважає, що під сільським туризмом варто розуміти подорожі, метою яких є відпочинок, регенерація, рекреація та релаксація населення, що відбувається у сільській місцевості із обов'язковим залученням приватного сектора [5, с. 126].

Сутність сільського туризму, на думку Б.Л. Фіногеева, полягає в тому, що сільські жителі, котрі не забезпечені роботою, приймають у себе охочих провести відпочинок на природі, в екологічно чистій місцевості. Основними напрямками послуг сільського туризму є розміщення, харчування, послуги транспорту, релаксація, ознайомлення з навколишнім природним та історичним багатством сільської місцевості [6, с. 98].

Ю.П. Грицко-Андрієш трактує сільський туризм як вид непрямой сільськогосподарської діяльності, спрямованої на надання послуг із розміщення, харчування, дозвілля та відпочинку міського населення на сільських територіях без значного антропогенного впливу на природу [7, с. 5].

Щодо сільського зеленого туризму, то М.Й. Рутинський вважає його видом проведення вільного часу у формі стаціонарного відпочинку, який передбачає проведення походів та поїздок [8, с. 19].

В.І. Луговий вважає, що сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних садах сільської місцевості з використанням трудових ресурсів та майна особистого селянського, фермерського або підсобного господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, етнографічної, історичної спадщини регіону [5, с. 127].

Т.М. Булах висловлює своє бачення можливостей розвитку сільського зеленого туризму і трактує його як вид туризму, який передбачає ознайомлення з місцевим побутом, фольклорною творчістю, традиціями проведення народних свят, організацію подорожей вихідного дня, включаючи полювання та риболовлю, тури «народна аптека» зі збиранням лікарських трав, «пасіка» (із качанням меду), «сам собі господар» (із вивченням традиційних народних технологій виробництва соків та вин, консервування овочів та фруктів), «дари лісів» (зі збиранням ягід, грибів тощо) [9, с. 144].

На думку Х.М. Рихлицької сільський зелений туризм – це вид туризму, який здійснюється на сільських територіях незалежно від призначення та

надає різноманітні специфічні послуги для задоволення потреб споживачів. Він сприяє розвитку територіальної інфраструктури [10, с. 6].

Експерти Всесвітньої туристичної організації майже одноставно схилиються до думки, що сільський зелений туризм – це складна багатогранна діяльність, яка включає пішохідні та кінні прогулянки, гірські походи, альпінізм, спортивно-оздоровчі подорожі, полювання, риболовлю та інші форми туризму, що є менш спеціалізованими [8, с. 11].

Різне трактування науковцями сільського зеленого туризму показує широкий спектр думок щодо розуміння його змісту. Але спільним для більшості авторів є те, що сільський зелений туризм – це вид відпочинку, який пов'язаний із виїздом у сільську місцевість та ознайомленням із культурно-етнографічною, історичною спадщиною регіону, побутом та діяльністю сільських жителів.

Компоненти сільського зеленого туризму зображено на рис. 2.

Відродження сільських громад, подальший соціальний та економічний розвиток в Україні пов'язують із майбутньою індустрією сільського зеленого туризму. Наукові дослідження у цій сфері свідчать про можливість поповнення місцевих бюджетів, здатність забезпечити демографічну та економічну рентабельність у сільських місцевостях та вирішення соціально-економічних проблем.

Активний розвиток туристичної галузі є результатом соціально-економічного прогресу суспільства, підвищення життєвого рівня населення і збільшення вільного часу, який можна використати для активного відпочинку, задоволення оздоровчих, культурно-пізнавальних та інших потреб людей, розширення міжнародних наукових і ділових контактів внаслідок розвитку сучасних технологій та глобалізаційних процесів. У масштабах держави туризм та рекреація можуть сприяти вирішенню проблем економічного та соціального розвитку окремих територій. Ефективне функціонування рекреаційно-туристичної сфери стимулює підвищення життєвого рівня в економічно відсталіх регіонах, що несприятливі для промислового виробництва та розвитку сільського господарства, сприяє зменшенню міграції населення до великих промислових центрів та залученню іноземних інвестицій, збільшує відрахування до бюджету, впливає на розвиток суміжних галузей господарства, підвищує до міжнародних стандартів функціонування і розвиток наявної інфраструктури тощо [12].

Сільський зелений туризм сприяє розвитку малого і середнього бізнесу жителів сільської місцевості, а також дозволяє міським жителям відпочивати в природних умовах. Крім того, він дає змогу розвивати знання щодо української культури і спадщини шляхом безпосередньої участі в сільському зеленому туризмі [13, с. 68].

Спільною причиною сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні у межах проведення XIV Міжнародної агропромисло-

вої виставки АГРОФОРУМ-2017, що відбулася 8 листопада 2017 року, був проведений семінар із питань ознайомлення з основами надання послуг гостинності у сфері сільського туризму власниками особистих селянських та фермерських господарств. Учасники семінару зійшлися на думці, що для успішного розвитку сільського туризму в Україні необхідна системна загальнодержавна політика у цій сфері. Удосконалюючи та підтримуючи цю сферу, варто взяти до уваги кращий досвід країн Європи. Для України найбільш ефективним та доступним є використання досвіду країн-сусідів: Польщі, Білорусі, Угорщини та Румунії [14]. Більшість країн світу розглядають розвиток сільського зеленого туризму невід'ємним складником програми комплексного економічного та соціального розвитку села, оскільки він допомагає вирішувати проблеми безробіття, міграції населення, поповнення місцевого бюджету, збуту сільськогосподарської продукції тощо.

Сьогодні позитивні тенденції розвитку туристичної сфери у сільській місцевості гальмують деякі проблемні моменти розвитку туристично-рекреаційної галузі, основними з яких є незадовільний стан туристичних маршрутів, неефективне використання наявного транспорту для перевезення туристів, мала кількість дорожніх вказівників та зовсім відсутня візуально-туристична інформація, нехтування правилами екологічної безпеки на природо-заповідних та рекреаційних територіях тощо.

І.В. Литвин, розглядаючи особливості надання послуг сільського зеленого туризму в Україні, виявляє головні проблеми, що гальмують розвиток цього виду туризму, групує їх у три блоки:

- інституційний;
- фінансовий;
- організаційний [4, с. 84].

До інституційного блоку проблем розвитку сільського зеленого туризму належить відсутність зако-

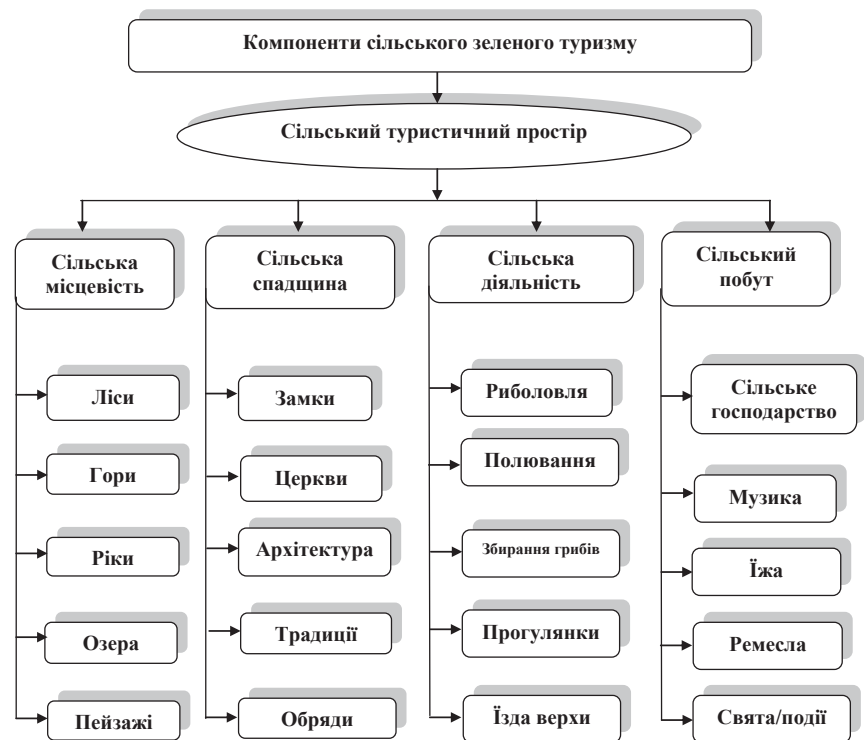

Рис. 2. Компоненти сільського зеленого туризму

Джерело: складено авторами на основі наукового джерела [11, с. 89]

нодавчої бази, необхідної для чіткого регулювання діяльності, єдиних інститутів, які б займалися аналізуванням і прогнозуванням розвитку сільського зеленого туризму [4, с. 84].

Організаційний блок проблем включає низьку інформаційну грамотність щодо можливостей розвитку нового виду туризму між потенційними суб'єктами сільського зеленого туризму, слабкі комунікації, відсутність чіткого поділу і категоризації садиб (агроосель), недостатню поінформованість населення як споживача нових туристичних послуг [4, с. 85].

Практична відсутність фінансової підтримки з боку держави, високі ставки за кредитами, відсутність пільг чи спрощеного оподаткування для суб'єктів сільського зеленого туризму належать до фінансового блоку проблем розвитку цієї сфери туризму [4, с. 85].

Усі вищезгадані проблеми гальмують ефективний розвиток сільського зеленого туризму в нашій державі. Тому невідкладне вирішення існуючих проблем завдяки правильному системному підходу якісно покращить ситуацію у сфері сільського зеленого туризму і призведе до збільшення потоків вітчизняних та закордонних туристів. При цьому необхідна спільна діяльність та координування зусиль представників місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування, підтримку та розвиток сільського зеленого туризму у певній місцевості чи регіоні та державі в цілому.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи теоретико-методичні аспекти сільського зеленого туризму (як науково-термінологічного поняття), можна стверджувати, що цей вид туризму ще й досі є об'єктом дослідження у працях багатьох науковців і трактується відповідно до змін у суспільно-економічних відносинах. Окрім того, сільський зелений туризм є видом підприємницької діяльності, спрямованої на надання якісних послуг із відпочинку у сільській місцевості та отримання доходів.

Розвиток сільського зеленого туризму – це ефективний шлях покращення економічної, екологічної і культурно-побутової ситуації у сільських населених пунктах, один із напрямів підвищення доходів сільських жителів, охорони природи, збереження національної, культурної та історичної спадщини. Розвиток сіл значною мірою залежить від стану розвитку сільського зеленого туризму, за допомогою якого здійснюється реалізація сільгосппродукції, покращується благоустрій та диверсифікація бізнес-процесів.

Для успішного розвитку сільського зеленого туризму, потрібна чітка державна політика та державне регулювання у сфері сільського зеленого туризму, гарантування державою соціального, економічного, правового стану забезпечення прав і закон-

них інтересів громадян та юридичних осіб України, об'єднання суб'єктів туристичної діяльності, наявність єдиної уніфікованої системи, що містила б дані щодо усіх агроосель із різних регіонів України, ефективне міжнародне співробітництво України з країнами, що мають значний досвід ефективного ведення бізнесу у сфері сільського зеленого туризму. Важливою також є участь України в міжнародних туристичних організаціях та міжнародних програмах розвитку сільського зеленого туризму. Сільські садиби у фірмовому та етнічному українському стиліях – це не тільки додатковий потік іноземних туристів і значні доходи для власників сільських осель та їх родин, але й зростання туристичного іміджу України на міжнародному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про сільський та сільський зелений туризм: Проект Закону України від 23.11.2003 р. № 4299. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5
2. Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність: Проект Закону України від 24.02.2009 р. URL: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>
3. Черниш І.В., Глебова А.О., Маховка В.М. Конспект лекцій із дисципліни «Сільський та зелений туризм» для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм». Полтава: ПНТУ, 2015. 101 с.
4. Литвин І.В., Нек М.О. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Регіональна економіка. 2013, № 2. С. 81–88.
5. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. Чернівці: Зелена Буковина. 312 с.
6. Финогеев Б.Л. Вынужденные мигранты Крыма. Трудовой потенциал – пути реализации. Симферополь: Таврия-Плюс, 2002. С. 98–99.
7. Грицку-Андрієш Ю.П. Соціально-економічні особливості та основні напрями розвитку сільського туризму в регіоні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Чернівці, 2011. 20 с.
8. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 271 с.
9. Булах Т.М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. № 11. С. 143–147.
10. Рихлицька Х.М. Розвиток підприємств сільського зеленого туризму в контексті кластерного підходу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Київ, 2013. 21 с.
11. Сердюкова О.М. Сутність сільського зеленого туризму. Економіка та держава. № 3. 2014. С. 87–90.
12. Герасимчук З.В., Лютак О.М. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2010. 188 с.
13. Костиця М.М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2006. 196 с.
14. Заробити на зеленому туризмі. URL: <http://a7d.com.ua/novini/38892-zarobiti-na-zelenomu-turizmi.html>